

УДК 336.71:339.52(477)

О. Котенко

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ УКРАЇНСЬКИМИ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ ПІД ВПЛИВОМ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Висвітлено основні напрями співпраці України із Світовою організацією торгівлі (далі – СОТ) у фінансовій сфері. Розкрито вплив СОТ на потенціал банківської системи щодо формування своєї ресурсної бази. Вказано напрямки нівелювання можливого негативного ефекту такої співпраці для банківської системи України.

Ключові слова: Світова організація торгівлі, банківський капітал, ресурсна база, банківська система, іноземний капітал.

З кожним роком вітчизняна банківська система, як і Україна загалом, все більшою мірою залучається до світового фінансово-економічного простору, що дає їй нові можливості та перспективи для підвищення ефективності своєї діяльності та вдосконалення своєї внутрішньої структури.

Однією із найважливіших подій останнього десятиріччя для України було її входження до СОТ, метою якого було розширення торгівельного обороту, здешевлення іноземних товарів та знищення економічних і політичних бар'єрів на шляху України до євроінтеграції.

Водночас членство України у СОТ супроводжується також певними негативними факторами. Будучи виключно торговою організацією, СОТ прямо не може впливати на фінансовий сектор держави, проте, як і у будь-яких фінансово-економічних угодах, банківська система є безумовним учасником, що зумовлює опосередкований вплив торгової організації на банківську діяльність в Україні, одним із найважливіших напрямків функціонування якої є саме формування банківського капіталу.

Окрім того, членство в СОТ гарантує іноземним банкам лояльніший режим перебування на території України, що також зумовлює можливість виникнення негативних тенденцій, пов'язаних із акумулюванням вітчизняними комерційними банками своєї ресурсної бази.

Проблеми формування ресурсної бази вітчизняними банками у різних економіко-політичних умовах активно вивчаються як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Особливий вклад у розгляд банківського капіталу привнесли такі вітчизняні науковці: О. Васюренко, А. Вожжов, О. Дзюблюк, О. Заруби, В. Коваленко, А. Кириченко, А. Мороз, Л. Примостка, І. Сало, М. Савлук, І. Федосік, В. Шелудько. Досить серйозні наукові дослідження проводилися також російськими вченими, серед яких доцільно відзначити роботи: А. Лаврушина, Г. Панової, А. Тавасієва, В. Усоскіна, Г. Фетісова, В. Часова. Окрім цього, питання формування ресурсної бази банків належать до сфери наукових інтересів деяких іноземних вчених, серед яких відзначимо роботи: Г. Асхауера, Д. Полфремана, Ф. Форда, Е. Ріда, Р. Коттера, Е. Гілла, Р. Сміта.

Незважаючи на досить значні наукові здобутки, проблеми формування банківського капіталу національними банківськими системами під впливом

міжнародних торгових організацій, в яких СОТ займає особливе місце, залишаються невіршеними, що зумовлює важливість їх подальшого наукового висвітлення.

Метою статті є дослідження та формалізація тих факторів членства України у СОТ, що мають або можуть мати вплив на діяльність вітчизняної банківської системи при формуванні нею капітальних ресурсів.

У загальноприйнятому розумінні СОТ є міжнародною виключно економічною організацією, що була створена з метою лібералізації та покращення умов міжнародної торгівлі, вирішення торгових спорів, подолання політичних бар'єрів та врегулювання економічних відносин між країнами-учасницями.

Виходячи із цього, основними цілями діяльності СОТ є:

- підвищення життєвого рівня;
- забезпечення повної зайнятості;
- постійне та систематичне зростання ефективного попиту і доходів;
- диверсифікація виробництва та розширення торгівлі товарами і послугами;
- оптимальне використання факторів виробництва та засобів виробництва згідно з цілями світового сталого розвитку;
- збереження та захист навколишнього середовища;
- забезпечення для країн, що розвиваються, та найменш розвинених країн такого рівня участі у міжнародних торговельних відносинах, який би співвідносився з рівнем їх економічного розвитку.

Таким чином, доцільно зазначити, що вказані цілі так чи інакше охоплюють більшість галузей народного господарства. Залучення країни до системи СОТ створює умови для виходу національних товаровиробників на іноземні ринки збуту, що зумовлює додаткові фінансові потоки як всередині країни, так і з іншими країнами. Саме тому все більше країн виявляють бажання вступу до СОТ [1].

Будучи суто економічною організацією, СОТ найчастіше не викликає занепокоєння, коли йдеться про фінансовий сектор держави. Проте, незважаючи на той факт, що основні напрямки діяльності організації безпосередньо не стосуються функціонування фінансового сектору країни, а отже і діяльності банківської системи, однак їх вплив виглядає опосередкованим лише на перший погляд.

Ця проблема на сьогодні є досить актуальною для України, зважаючи на значну залежність вітчизняних комерційних банків від іноземних фінансових потоків, на основі яких формується вже значна частина банківського капіталу. Окрім того, показовим є той факт, що українська банківська система зазнала найбільшого удару від посилення впливу несприятливих світових фінансово-економічних тенденцій саме після вступу до СОТ, хоча встановити прямий зв'язок між цими фактами на сьогодні досить важко.

Однак, на нашу думку, вплив СОТ на потенціал банківської системи України в сфері залучення додаткових фінансових ресурсів необхідно розглядати з таких позицій:

1. Одним із найнеоднозначніших питань, що постало перед Україною при вступі до СОТ, була адаптація нормативно-правової бази, що регламентує, зокрема, і функціонування фінансового сектора, зокрема відповідно до вимог СОТ та взятих Україною зобов'язань, змінений Закон України "Про банки та банківську діяльність", має передбачати безпосереднє відкриття філій та представництв іноземних банків на території України [2].

З одного боку, нарощування обсягів міжнародних фінансових потоків створює умови для додаткового більш вигідного залучення фінансових ресурсів

українськими комерційними банками під активні операції, з іншого – збільшення присутності іноземного капіталу зумовлює підвищення залежності вітчизняного фінансового сектора, що загалом є досить вагомим дестабілізуючим фактором.

Незважаючи на це, дослідження наслідків впливу діяльності філій іноземних банків на функціонування системи комерційних банків України, проведені Центром наукових досліджень при Національному банку, вказують на досить позитивний ефект цього процесу, який полягає в отриманні поштовху для значних якісних змін у принципах та стандартах банківської діяльності в Україні. Зокрема, як свідчать дослідження цього центру, цей процес має поживити диверсифікацію українського банківського продукту; активізувати впровадження результатів науково-технічного прогресу у ведення поточних банківських операцій; загострити конкурентну боротьбу на ринку фінансово-кредитних послуг; створити умови для вдосконалення корпоративного управління в банках, використовуючи іноземний досвід [3].

Водночас Асоціація українських банків (далі – АУБ) виказувала занепокоєння можливістю відкриття філій іноземних банків на території України, адже, враховуючи тип та умови їх діяльності, українські комерційні банки можуть не витримати конкуренції. Саме з цього приводу, для побудови адаптаційного механізму та підготовки до загострення конкуренції, АУБ вимагала введення мораторію, що мав заборонити відкриття таких філій протягом 5 років та допуск на український ринок лише банків із статутним капіталом більше 1 млрд євро [4].

Однак поглиблення наслідків світової фінансово-економічної кризи спричинило руйнування всієї стратегії з побудови адаптаційного механізму, тому в цих умовах повне відновлення банківської системи до 2013 р. (року, в якому буде дозволено відкриття філій іноземних банків) виглядає сумнівним.

2. Забезпечення відкритості вітчизняних фінансових ринків для більш швидкого та ефективного входження на них іноземного капіталу. Ця позиція є також неоднозначною, адже загострення конкуренції на ринку фінансово-кредитних послуг України фактично означає ліквідацію частини українських банків, проте наразі не відомо, яка кількість та які банки постануть перед цією проблемою і які наслідки це буде мати для їх вкладників та для вітчизняної банківської системи загалом [5].

До того ж, з високою долею вірогідності можна стверджувати, що за таких умов на ринку залишаться лише найліквідніші, найсильніші банки, що зможуть забезпечити необхідну якість обслуговування клієнтів, надійного та ефективного проведення банківських операцій, що призведе до зростання рівня довіри, зміцнення ринкових позицій та підвищення стійкості банківської системи у перспективі.

Окрім цього, це призведе до перерозподілу фінансових ресурсів та клієнтської бази тих банків, що будуть ліквідовані внаслідок загострення конкуренції.

Проте, на думку експертів, отримання певних переваг для українських банків від цього процесу є найбільш оптимістичним сценарієм. У найгіршому випадку він зумовить ланцюгову реакцію у вигляді банкрутств та ліквідації інших українських банків, що спричинить руйнівну системну банківську кризу.

Саме співставлення переваг та недоліків входження України до СОТ, з огляду на його наслідки для вітчизняного фінансового сектора, передбачає неоднозначне ставлення до цього процесу вчених, політиків та міжнародних експертів [6].

3. Частка ринку, яку мають право займати філії іноземних банків. Це питання не обговорене при входженні України до СОТ, проте воно є досить важливим, оскільки воно передбачає певний захист вітчизняної банківської системи від загострення конкуренції із іноземним капіталом [7].

4. Обов'язковість розкриття інформації про реальних власників комерційних банків. Ця вимога є особливо актуальною для України, адже, враховуючи значний рівень тінізації економіки, походження українського банківського капіталу часто є невстановленим [8].

Відтак, Національний банк України (далі – НБУ) систематично та детально оприлюднює інформацію про істотну участь приватних осіб, корпорацій та фінансово-промислових груп у статутному банківському капіталі.

Однак, незважаючи на те, що така практика є безумовним кроком вперед для Української держави, вона може стати причиною принципового виведення тіньового капіталу із українських комерційних банків, що буде мати досить негативний вплив для стійкості фінансового сектору України [9].

5. Неможливо не вказати на відміну обов'язкового продажу НБУ частини валютної виручки, що значно зменшує потенціал банківської системи залучати додаткові валютні ресурси на вигідніших умовах.

На нашу думку, для попередження негативного впливу наслідків вступу України до СОТ на потенціал комерційних банків щодо залучення фінансових ресурсів необхідним є впровадження певних заходів із стабілізації фінансово-економічного середовища України, до яких має належати:

- чіткий контроль за правомірністю діяльності філій та представництв іноземних банків на території України для забезпечення умов добросовісної конкуренції із вітчизняними банками;

- забезпечення поступової лібералізації фінансового режиму та відкритості фінансового сектора для відвернення різкого захоплення іноземним капіталом ринку фінансово-кредитних послуг та збереження необхідного рівня ліквідності та платоспроможності хоча б банків 1-ої та 2-ої груп за класифікацією НБУ;

- конкретна та чітка регламентація частки ринку, що можуть займати іноземні банки, це може включати довготривале та поступове її збільшення для гармонійної адаптації системи комерційних банків України до нових стандартів банківського бізнесу та розробки необхідних заходів щодо отримання конкурентних переваг;

- створення відповідного механізму заохочення виведення банківського капіталу із тіньового сектора для повноцінної конкуренції із іноземним капіталом;

- перегляд певних послаблень банківського регулювання для збереження або відновлення певних джерел отримання банківською системою додаткових більш дешевих фінансових ресурсів;

- забезпечення надійнішої системи гарантування вкладів для більш плідної конкуренції вітчизняних та іноземних банків у сфері середньо- та довготермінових вкладів.

Висновки

Входження України до системи СОТ є безумовно необхідним кроком для створення умов подальшого економічного зростання Української держави. Національні товаровиробники в перспективі зможуть отримати доступ до міжнародних товарних ринків, що безумовно збільшить фінансові потоки, в яких банківська система завжди займала особливе місце.

Поступова лібералізація національного фінансово-економічного режиму створить умови для розвитку в Україні малого та середнього бізнесу, що є необхідним для розширення банківського сектора та збільшення його прибутковості.

Водночас, незважаючи на лише опосередкований вплив СОТ на діяльність банківської системи України, він може мати для неї досить значні фінансові

наслідки, що гіпотетично спричиняє низку досить значних проблем із акумулювання комерційними банками фінансових ресурсів та формування на їх основі необхідного обсягу банківського капіталу.

Така ситуація вимагає хоч і не радикального вирішення зазначеної проблеми, однак вона означає необхідність розробки та впровадження певних заходів для збереження ліквідності національних комерційних банків, що зумовить ведення ефективної конкурентної боротьби на ринку фінансово-кредитних послуг України.

Література

1. Ресурсна діяльність комерційних банків [Текст] : навч. посіб. / ред. Н. М. Дубовик. — К. : Банк “Україна”, 1996. — 46 с.
2. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти [Текст] : монографія / В. М. Кочетков. — К. : КНЕУ, 2002. — 238 с.
3. 10 переваг торговельної системи СОТ [Електронний ресурс] : наук. ст. — Режим доступу : <http://wto.in.ua/index.php?&page=1&get=15&id=35>.
4. Собацький С. Банківська система України після вступу до СОТ [Електронний ресурс] / С. Собацький. — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/955671.html>.
5. 10 загальних непорозумінь [Електронний ресурс] : наук. ст. — Режим доступу : <http://wto.in.ua/index.php?&page=1&get=15&id=50>.
6. Ващенко В. В. Проблеми адаптації банківської системи України до умов СОТ / В. В. Ващенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України [Текст] : зб. наук. пр. — Т. 14 / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. — Суми : [б. в.], 2005. — С. 180—183.
7. Кучинський В. А. Система управління ресурсами банків [Текст] / В. А. Кучинський, А. С. Улинич. — М. : Экзамен, 2000. — 224 с.
8. Циганов С. А. Банківська система України і СОТ: проблеми та перспективи / С. А. Циганов // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика [Текст] : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (31 травня – 1 червня 2007 р.) / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. — Суми : [б. в.], 2007. — С. 79, 80.
9. Там само. — С. 79, 80.

О. Kotenko

RESOURCE BASE OF UKRAINIAN COMMERCIAL BANKS AND ITS FORMATION UNDER THE INFLUENCE OF THE WORLD TRADE ORGANIZATION

The main directions of cooperation of Ukraine with World Trade Organization in the financial sector are highlighted. The impact of WTO on the potential of the banking system concerning the formation of its own resource base is revealed. Also, it is mentioned that these directions avoid possible negative effects of such cooperation for the banking system of Ukraine.

Key words: World Trade Organization, banking capital, resource base, banking system, foreign capital.